

**«УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ АРХІВ»
ЯК БІОГРАФІЧНЕ ДЖЕРЕЛО**

Відтворення історії й культури України в дослідженнях останнього десятиріччя є, по-суті, ще однією спробою її відновлення — повернення реалій минулого, без усвідомлення і розуміння яких не можна сягнути в майбутньому рівня цивілізованої країни.

Сучасна доба державної незалежності відкрила українцям можливість говорити рідною мовою, інформаційний простір для вивчення своєї історії, визнання української художньої, наукової, освітньої еліти на своїй землі й за кордоном. Саме художньо-мистецька творчість дає найширший простір для цього. Вона виявляє найхарактерніші національні риси того чи іншого народу і є ніби-то гарантом його етнічної специфіки й неповторності серед інших народів. Тому значної ваги останнього часу набувають видання з історії мистецтва, біографістики діячів музичного мистецтва, на долі яких безумовно позначилась специфіка їхньої діяльності, що передумовила їх творчий шлях.

Біографія людини як і біографія народу залежить від того, яким змістом вона наповнюється. За цей зміст відповідальні також і ми, науковці, і перед сучасниками, і перед майбутніми поколіннями в своєму прагненні відтворити справжню історію України, відкрити нашим співвітчизникам ту достовірну її «сторінку», яка майже до сьогодні залишалась архівною спадщиною, хоч і заслуговувала на світове визнання.

Показовим в цьому напрямі є розпочате в Україні періодичне видання — *«Український музичний архів. Документи і матеріали з історії української музичної культури»* [1, 2]. Це третя в ХХ ст. спроба започаткувати такого типу збірник, першоджерелом якого є архівні матеріали: першою стала *«Українська музикальна спадщина»* [3], другою, майже через півстоліття, — *«Українська музична спадщина»* [4].

Переважну більшість статей «Українського музичного архіву» присвячено дослідженню історії українського музичного мистецтва крізь призму біографістики. Матеріалом досліджень стали неопрацьовані досі оригінальні архівні матеріали й документи, які зберігаються в міських бібліотеках, галузевих музеях, державних, приватних архівах і мають широкі географію, виходячи поза межі України. У переліку таких установ *Bibliothèque Nationale*,

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Fonds du Conservatoire (Франція, Париж), рукописний відділ бібліотеки «Матице Српске» (Югославія, м. Нові Сад), Biblioteca nazionale Braidense Museo teatrale alla Scala (Італія, Мілан), Archivio del Comuna di Bologna, Центральний Державний історичний архів, Російська національна бібліотека ім. М. Є. Салтикова-Шелдіна (Росія, Санкт-Петербург), Центральний державний історичний архів України (Київ), бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія», Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, фонди Меморіального музею Миколи Лисенка в Києві тощо.

Навіть статті, написані під кутом музикознавчо-теоретичних досліджень, в яких на стильовому рівні доводиться авторство того чи іншого твору (яке раніше або не було відомим, або приписувалося іншому композитору), набувають епохального значення і з точки зору біографістики, особливо для визначення професійного рівня митця, його місця й ролі в історії української і світової музичної культури. Знаменним є той факт, що «Український музичний архів» відкриває стаття М. Степененка «Соната для скрипки і чембало Максима Березовського» [1, С. 6–8], що містить евристичну інформацію з творчої біографії геніального українського композитора XVIII ст. Так, завдяки надісланим з архівів Франції документам, стало відомо, що перу М. Березовського належить *перший* в історії української музики інструментальний твір великої форми — Соната для скрипки та чембало (його перше виконання в XX ст. відбулося в травні 1981 року). Завдяки цій знахідці перед історичним музикознавством постало завдання перевірки висунутих раніше гіпотез щодо творчого доробку цього композитора і його внеску в історію вітчизняної музики.

У статті В. Іванова «Родовід Д. С. Бортнянського» [1, С. 29–33] вперше опубліковано біографічно-генеалогічні дані про рід Бортнянських по батьківській лінії. Так прадід композитора — Дмитро, дід Василь, батько Степан та батькові брати походили з Галичини, де в Бічському старостві Краківського воєводства знаходилось село Бортне, відоме як добре розвинений центр бджільництва. На думку дослідника, найстаріший з представників цього роду займався виготовленням бортів для бджіл, звідки й пішло прізвище Бортнянський, до якого пізніше було додано характерного суфікса «ський» (ця «аристократизація» пов'язана з підвищенням

соціального статусу родини). Вперше також за матеріалами архівних даних прокуються тексти «Донесення» та «Указного ордера» К. Розумовського — справи про записання Степана Васильовича Бортнянського в козаки Глухівської сотні.

Важливі архівні розвідки щодо української музичної спадщини зроблено відомим російським музикознавцем і дослідником вітчизняної музичної культури XVIII ст. — *М. Ришарєвою*. Її стаття «*Яків Андрійович Тимченко. Матеріали до біографії*» [1, С. 68–73] містить крім фактологічних також гіпотетичні дані про родовід Тимченків з Полтавщини, є початковим етапом досліджень життя та діяльності визнаного співака і патріарха Петербурзької Придворної співацької капели (якій прослужив в ній майже 60 років), а водночас зверненням до українських музикознавців та історикографів продовжити біографічні розвідки про цей відомий в Україні рід.

Ряд інших статей присвячено незаслужено забутих діячам періоду зародження та становлення українського професійного музичного виконавства початку XIX ст.: Григорію Трохимовичу Данилевському — видатному музичному діячеві, одному з перших вітчизняних скрипалів-віртуозів та квартетистів (*В. Лансюк. Г. Т. Данилевський: Біографічний нарис*: [1, С. 74–77]); Гаврилі Андрійовичу Рачинському — славетному скрипалю і композитору, в творчості якого відбилися характерні риси українського народного виконавства і чий український період діяльності залишився й досі не вивченим (*В. Лансюк. Гаврило Андрійович Рачинський: Біографічний нарис*: [2, С. 122–129]); Миколі Квзьмичу Іванову — українському тенору, чиє ім'я занесено в скарбницю десяти найвизначніших європейських співаків «золотої» доби бельканто, який приятелював з Дж. Россіні, Л. Верді, Г. Поніпетті (*М. Варварцев. Є. Мітельман. «Іванов, якого я люблю мов сина...»*: [1, С. 78–104]); Ігнацію Платеру Козловському — талановитому композитору і педагогу з Поділля, вихователя плеяди відомих українських, російських та польських піаністів і одному з фундаторів української піаністичної школи (*К. Шамаєва. Музикант-просвітител з Поділля*: [1, С. 134–141]).

У незвичайному ракурсі як музиканта-виконавця, музичного діяча та мецената розкрито особистість графа Андрія Кириловича Розумовського, третього з шести синів гетьмана (*Л. Івченко «Музика в житті Андрія Розумовського»*: [2, С. 102–121]). Саме йому Бетховен присвятив свої «російські» квартети, які ввійшли в світову культуру як «квартети Розумовського», завдяки йому українсь-

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

кі народні мелодії «зазвучали» в Європі, саме він був неодмінною частиною музичного життя Відня кін. XVIII–поч. XIX ст. як скрипаль і принциповий та уважний слухач. А. Розумовський організував перший в Європі кuartет з постійним складом виконавців, що став кращим ансамблем свого часу, репертуар якого склали всі тільки-но написані твори Бетховена, виконували так, «як того хотів сам автор». За безпосередньої участі цього «музиканта-дилетанта» в Україні закладався підмурівок професійного музичного виконавства й освіти, створення оркестрів і ансамблевих колективів, музичного театру.

На сторінках УМА в статті *Р. Скорильської «Лисенки давні і сьогочасні: Історико-літературне дослідження з коментарями та додатками»* [2, С. 130–191] вперше подано найбільш повний родовід Лисенків на основі матеріалів, документів, листів сучасників та спогадів, що зберігаються в Меморіальному музеї Миколи Лисенка в Києві та розвідок В. Модзалевського та Г. Милорадовича. Так, в результаті опрацювання джерел, вдалося ідентифікувати ще декількох членів цієї родини, зробити наукову реконструкцію родинного герба Лисенків (художник Б. Литвин), а генеологічне древо визначити 11 документованими поколіннями за чоловічою лінією та близько 200 персоналіями.

Українська епістолярна спадщина репрезентована в запропонованому збірнику двома статтями: *Л. Пархоменко «Листи Олександра Кошиця до Олександра Олеся»* [2, С. 192–199] — вони вносять істотні штрихи до розуміння стосунків між двома митцями й відкривають нові факти біографії О. Кошиця періоду перебування в Європі та Америці наприкінці 20-х та в 30-і рр.: *І. Вериківська «З епістолярії Михайла Вериківського: Листи до Пилипа Козицького 1925–1928 років»* [2, С. 200–266] — це листування окреслює постать Вериківського як громадянина, людину високої моралі, митця, який, перебуваючи на посаді заступника голови Центрального правління Музичного товариства ім. М. Леонтовича, віддав всю свою творчу енергію формуванню нової генерації української мистецької інтелігенції.

Попереду в вітчизняних дослідників ще багато цікавих невідкритих сторінок життя й творчості українських митців, повернення нашілкам ще й досі невідомих імен представників музичного мистецтва, а також творчого переосмислення всталених стереотипів щодо визнаних постатей, діяльність яких протягом багатьох років розкривалась за тенденційною думкою радянської доби, інерцією

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІСТИКА. ВИПУСК 3

стереотипних підходів вітчизняного музикознавства в оцінці мистецького рівня ряду діячів української культури.

1. Український музичний архів / Упор. і заг. ред. М. Степаненка. — Київ, 1995. — Вип. 1. — 219 с. іл.

2. Український музичний архів / Упор. і заг. ред. М. Степаненка. — Київ, 1999. — Вип. 2. — 266 с. іл.

3. Українська музикальна спадщина. — К.: Мистецтво, 1940. — Вип. I.

4. Українська музична спадщина. — К.: Мистецтво, 1989. — Вип. I.